

Doordeweek was de Pieterskerk een wandel- en speelplaats, zoals te zien op dit schilderij van Hendrik van Vliet uit 1652.

Orgels moesten zwijgen

Doedelzak van de duivel

Ruud Spruit

Na de beeldenstorm en het optrekken van de Geuzen namen de calvinisten ook in Leiden de katholieke kerken over. In plaats van missen kwamen er sobere diensten met lange preken. De twee orgels in de Pieterskerk werd evenals die in de andere Leidse kerken het zwijgen opgelegd.

Dat duurde niet lang. Al na enkele jaren werden de orgels weer in gebruik genomen voor concertjes op doordeweekse dagen. De Hooglandse en de Pieterskerk werden niet alleen gebruikt voor kerkdiensten, huwelijken en begrafenissen. Het was ook een wandelplaats voor de burgers die er beschut tegen regen en wind rondwandelden, kwevelden, roddelden en zaken deden. Jonge stelletjes spraken af in de donkere hoeken van de kerk en kinderen knikkerden en bikkelden op de vlakke zerken. Af en toe liep dat uit de hand. We lezen bijvoorbeeld over baldadigheid in de Pieterskerk in 1689. Kwajongens paktten een ijkbaar, zetten er een tonnetje op en speelden begrafenisse. Toen de koster hen waar-

Het orgel met geopende luiken.

schuwde en het vaatje wegnam, ging één van de kwajongens op de baar liggen en werd de 'begravenisse', voortgezet. Een man die de koster te hulp kwam werd een bloedneus geslagen door de Leidse lieverdjes. Tijdens de kerkdiensten was er een voorzanger die de melodien voorzong en het psalmgezang probeerde te begeleiden. Dat was geen succes. De mensen vergaten de

Pieterskerk op een achttiende-eeuwse gravure.

In Glippers en Ballen bekende en minder bekende Leidenars

verzen, raakten de wijs kwijt en het gezang moet vaak weinig verheffend hebben geklonken. De organisten kregen toen opdracht om vóór de kerkdiensten de melodie van de psalmen die de dominee had uitgezocht een paar keer te spelen. Toen was het nog maar een stapje naar een volledige begeleiding tijdens de dienst. In 1636 gaf het stadsbestuur daartoe toestemming en gaandeweg werden de psalmen gelijk en volgens de juiste melodie gezongen. De middeleeuwse orgels in de Pieterskerk voldeden niet langer. Het geluid

Trage zang

In mijn tijd was Adriaan Blankenstein organist. Een bekwaam maar eigenzinnig musicus. Hij volgde de trend van zijn tijd om de psalmen en gezangen in vlot tempo te spelen. De reguliere kerkgoegers waren daaraan gewend en konden hem met bijhouden. Maar toen hij op een zomermiddag een dienst van de 'Bonders' moest begeleiden, de orthodoxe vleugel in de Hervormde Kerk, liep het mis. De broeders en zusters zetten zwaar in. Blankenstein ging naar gewoonte vlot van start. Het gevolg was dat hij was uitgespeeld toen de gemeente nog halverwege de psalm was. Het werd hem niet in dank afgenomen.

was te ijel. Er werd gedacht aan een groot orgel dat zo nodig de zang uit duizend kelen aankon. Het koororgel verhuisde naar de Marekerk en werd daar danig uitgebreid. In de Pieterskerk gingen vader Galus en zoon Gerner van Hagerbeer aan de slag. De Amersfoortse orgelbouwers hadden al op allerlei plaatsen klankrijke orgels gebouwd. Zij hebben Leiden één van de mooiste orgels van Neder-

land geschonken. Met Hollandse zuinigheid werden zoveel mogelijk oude onderdelen gebruikt, met als gevolg dat het orgel in de Pieterskerk beschikt over de oudste nog klinkende orgelpijpen ter wereld.

Dit artikel is een fragment uit 'Glippers en Ballen' dat najaar 2013 bij HDC Media verschijnt als Boek van de Krant